

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). - 1984. - Додаток до № 51, - Ст. 1122.

2. Про Національну поліцію [Електронний ресурс] : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII - Електрон. дан. (1 файл). - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua> - Назва з екрана.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху : Закон України від 14 липня 2015 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/596-19>

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» : Закон України від 23 грудня 2015 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/901-19>

5. Колпаков В. К Адміністративне право України : підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко. - К. : Юрінком Інтер, 2003. - 544 с.

6. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен : монографія / Валерій Костянтинівич Колпаков. - К. : Юрінком Інтер, 2004. - 528 с.

7. Комісаров С.М. Сутність адміністративно-юрисдикційної діяльності / С.М. Комісаров // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. - 2015. - № 3. - С. 100-107.

8. Юридический энциклопедический словарь / гл. ред. А.Я. Сухарева. - М. : Советская энциклопедия, 1984. - 415 с.

Кубаєнко А.В.,

кандидат юридичних наук

доцент кафедри адміністративної

діяльності ОВС та економічної безпеки

ОДУВС

Надійшла до редакції: 16.02.2017

УДК 656.13

ОКРЕМІ ПИТАННЯ СПІВПРАЦІ АВТОПЕРЕВІЗНИКІВ ВАНТАЖІВ ТА ТРАНСПОРТНИХ ЕКСПЕДИТОРІВ

Фалатюк О. С.

У статті піднімається досить актуальне питання щодо логістичної організації перевезення вантажів автотранспортом в Україні і висвітлюються окремі юридичні питання співпраці автоперевізників з транспортними експедиторами.

Ключові слова: автоперевізнак вантажів, транспортний експедитор, вантаж, договір.

В статтє поднимается достаточно актуален вопрос о логистической организации перевозки грузов автотранспортом в Украине и освещаются отдельные юридические вопросы сотрудничества автоперевозчиков с транспортными экспедиторами.

Ключевые слова: автоперевозчик грузов, транспортный экспедитор, груз, договор.

The article raised very relevant questions about the logistics organization Trucking in Ukraine and highlights some legal cooperation carriers to transport freight forwarders.

Keywords: Transporter cargo transport forwarder, cargo contract.

Актуальність теми зумовлена тим, що в Україні, на наш погляд, доволі мало інформації щодо ситуації, яка склалася на ринку автотранспортних послуг з перевезення вантажів, зокрема у правових відношеннях автоперевізника з експедиторами.

Аналіз наукових досліджень і публікацій з цього питання свідчить, що серед автоперевізників вантажів та експедиторів протягом багатьох років немає єдиної думки стосовно того, хто з них виконує головні функції у взаємовідносинах з клієнтом. Значна частка перевізників вважає, що їх співробітництво з експедиторами є вимушеним. Експедитори є невиправданими посередниками при здійсненні перевезення вантажів і така співпраця нормативно не врегульована. Зовсім іншої думки дотримуються експедитори, які вважають

себе повноцінними організаторами процесу транспортно-експедиторського обслуговування замовників перевезень. Така діяльність являє собою цілий комплекс операцій по забезпеченню переміщення вантажів. До таких операцій відносяться, наприклад: вироблення оптимальних маршрутів перевезення вантажів і підготовка їх до перевезення; прийняття, зважування, навантаження, супровід вантажів; контроль за їх перевезенням; при необхідності перевантаження з одного виду транспорту на інший; вивантаження вантажів в пункті призначення; організація їх зберігання; оформлення офіційних і митних документів при перетині кордону та ін. Без таких операцій у багатьох випадках неможливо здійснити перевезення вантажів. Крім того, що стосується економічної відповідальності за зобов'язаннями перед перевізником, то експедитор сплачує послуги перевізника з коштів, отриманих від клієнта. В такій ситуації тяжко визначити хто є об'єктивним у своїх судженнях, перевізник чи експедитор.

У силу різних причин такі операції, як правило, не виконуються ні вантажовідправниками, ні вантажодержувачами, ні автоперевізниками. Вони здійснюються спеціалізованими фірмами, які займаються транспортно-експедиційною діяльністю, виступаючи в якості транспортних посередників, роль і значення яких постійно зростає.

Окремим питанням визначеної проблеми присвячено публікації Брагинського М. І., Витрянського В. В., Грисюк Ю. С., Кужко О. С., Лимонова Е. Л., Плужникова К. І., Чуєва О. Ф., Чуєвої М. О. та ін. Водночас слід відмітити, що в основному ця проблема обговорюється представниками економічних наук і фахівцями транспортної сфери. І не достатньо приділено уваги представниками юридичних наук.

Переходячи до основної частини нашої статті слід зазначити, що важко погодитись з окремими авторами у тому, що господарська діяльність автоперевізників вантажів здійснюється на підставі закону, який не визначає

правових основ їх ділових взаємовідносин з клієнтурою та експедиторами. І взагалі має зміст скоріше не закону, а підзаконного акту - нормативного документу; та до того ж не ринкового, а інженерно-технічного характеру. Йдеться про Закон України «Про автомобільний транспорт». А закон, що регулює діяльність експедиторів - Закон України «Про транспортно-експедиторську діяльність» - містить лише тільки одне посилання на договір перевезення вантажу, що укладається перевізником з експедитором [1].

На наш погляд, перш за все, доцільно розділяти господарську діяльність автоперевізників вантажів і діяльність експедиторів. Щодо правового регулювання господарської діяльності автоперевізників вантажів, то це біля 100 законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, серед яких: закони України: «Про автомобільний транспорт», «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», «Про транспортно-експедиторську діяльність», «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», «Про приєднання України до Конвенції про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів від 19 травня 1956 року», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення надмірного державного регулювання у сфері автомобільних перевезень», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державного регулювання і управління у сфері транспорту та дорожнього господарства»; Господарський, Митний, Цивільний, Цивільний процесуальний кодекси України; Статут автомобільного транспорту УРСР, затверджений постановою Ради Міністрів Української РСР від 27.06.1969 року № 401; Перелік документів, необхідних для здійснення перевезень вантажу автомобільним транспортом у внутрішньому сполученні, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25.02.2009 року № 208; Порядок оформлення, видачі, використання, обліку та звітності щодо дозволів Європейської Конференції Міністрів Транспорту (ЄКМТ) на перевезення вантажів автомобільним транспортом між країнами-членами ЄКМТ (наказ Міністерства транспорту України від 20.08.2004 року за № 757; Правила перевезення вантажів автомобільним транспортом в Україні та багато інших нормативно-правових актів. І навпаки, досить складно знайти ще якусь галузь, діяльність якої б мала таку розгалужену правову регламентацію. У зв'язку з чим і пропонується прийняти Транспортний кодекс України.

Щодо транспортно-експедиторської діяльності, то Законом України «Про транспортно-експедиторську діяльність» дійсно, передбачено лише укладання договору перевезення вантажу між перевізником та експедитором. Але якого змісту такі договори повинні бути - в законодавстві не визначено. У зв'язку з чим виникає багато дискусійних питань між автоперевізниками і експедиторами.

Правова невизначеність щодо правових відносин автоперевізників вантажів та експедиторів могла б бути усунена відповідними змінами і доповненнями до законодавчих актів або уточнюючими положеннями прийнятих нових підзаконних нормативно-правових актів. Але, як уже зазначалося, сьогодні цим питанням приділяється не достатньо уваги, що об'єктивно стримує розвиток надання послуг з автоперевезень вантажів та розвиток економіки України, а відтак, інтеграцію

українських автоперевізників вантажів в міжнародний нормативно-правовий простір, проектування і впровадження в практику сучасних технологій спільного логістичного обслуговування замовників послуг та інше.

Не дивлячись на те, що Закон України «Про транспортно-експедиторську діяльність» прийнятий ще 1 липня 2004 року, де у ст. 16 йдеться про те, що Кабінету Міністрів України протягом трьох місяців з дня набрання чинності цим Законом (а він набрав чинності з моменту опублікування), необхідно забезпечити прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Законом [2], зокрема, - «Правила здійснення транспортно-експедиторської діяльності». Але, як бачимо, й досі Кабінет Міністрів України, в особі Міністерства інфраструктури України, не виконав вимог Закону і не забезпечив розробку правил здійснення в Україні транспортно-експедиторської діяльності. Наслідком цього є те, що діапазон думок автоперевізників вантажів стосовно транспортних експедиторів сьогодні досить широкий і змістовно суперечливий. Одні автоперевізники вантажів вважають експедиторів економічно безвідповідальними та технологічно зайвими посередниками, інші, - з позитивним досвідом перевезення вантажів з експедиторами, нарікають на високу ціну послуг експедиторів. Є й ті, які розглядають експедиторів як роботодавців для автоперевізників вантажів в умовах постійного дефіциту клієнтського попиту на такі послуги.

Не зважаючи на різні точки зору автоперевізників, інколи й протилежні, щодо співпраці з експедиторами, суть більшості цих думок зводиться до необхідності співпраці автоперевізників з експедиторами та внесення змін до чинного законодавства щодо такої співпраці. Суть таких змін полягає у тому, щоб чітко, на законодавчому рівні, визначити права й обов'язки як автоперевізників, так і експедиторів, а також зобов'язати експедиторів бути гарантами платежів за надані послугами по перевезенню вантажів.

Така пропозиція базується на тому, що відповідно до ст. 316 ГК України [3] та ст. 9 Закону України «Про транспортно-експедиторську діяльність» [2] за договором транспортного експедирування одна сторона (експедитор) зобов'язується за плату і за рахунок другої сторони (клієнта) виконати або організувати виконання визначених договором послуг, пов'язаних із перевезенням вантажу.

Відповідно до ч. 4. ст. 306 ГК України транспортне експедирування є допоміжним видом діяльності, пов'язаним із перевезенням вантажу [3]. Таким чином, договір транспортного експедирування підпадає під категорію так званих транспортних договорів.

Поняття «транспортні договори» у свій час міцно укоренилося в цивільно-правовій доктрині. Як зазначалося в літературі, транспортні договори - це різні за своєю природою і змістом договори, що опосередковують відносини у сфері транспортної діяльності [4; 5]. Уважається, що всі транспортні договори є допоміжними стосовно «договору перевезення». Однак при детальному вивченні ЦК України можна зробити висновок про те, що насправді це загальне (родове) поняття, яке розглядається (регламентується) щодо окремих його видів. Зокрема, в ч. 1 ст. 908 ЦК України йдеться про перевезення вантажу, пасажирів, багажу, пошти [6]. У наступних статтях кожного з видів розглядається окремо, тобто Цивільний кодекс не містить загального поняття для договору перевезення. З урахуванням принципу диспозитивності

в цивільному праві досить складно «поставити» один договір над іншим. Вищевказана конструкція пов'язана з радянською плановістю і першочерговою метою транспорту - перевезенням. Зараз ситуація принципово змінилася і в літературі зазначається, що саме на виконання договору транспортного експедирування, за яким експедитор прийняв на себе зобов'язання організувати перевезення вантажу за маршрутом, узгодженим сторонами, здійснюються операції з доставки вантажу з пункту відправки до пункту призначення [7].

З цього питання Кужко О. С. зазначає, що необхідно забезпечити на загальногалузевому нормативно-розпорядчому рівні додержання усіма виробниками транспортно-експедиторських послуг наступного нормативного тлумачення (наприклад, спільного роз'яснення Міністерства юстиції та Міністерства інфраструктури) положень ч. 1 ст. 929 Цивільного кодексу України:

Обов'язковими підставами для укладання між клієнтами та експедиторами договору транспортного експедирування мають бути:

замовлення клієнтом експедитору послуг, пов'язаних з перевезенням вантажу: серед цих послуг послуга з забезпечення (виконання) перевезення вантажу не може бути єдиною з послуг, замовлених клієнтом. Виключення з цього випадку складають лише експедитори, які володіють власним тоннажем (власними транспортними засобами);

у разі замовлення клієнтом експедитору, який не має власного тоннажу (транспорту), тільки послуги з забезпечення (виконання) перевезення вантажу між вказаними сторонами замість договору транспортного експедирування (ст. 929 ЦК України) має укладатися агентський договір (ст. ст. 295-300 ЦК України), за яким агентом клієнта є експедитор (експедитор-агент). Відповідно до останнього, експедитор - агент має сприяти клієнту в укладанні останнім договору перевезення вантажів безпосередньо з перевізником таких. У разі ж, якщо експедитор за статутним та фактичним видом діяльності володіє власним тоннажем (власними транспортними засобами), він має укласти з клієнтом від свого імені договір перевезення вантажу (ст. 909 ЦК України). У такому ж випадку експедитор, який не має власного тоннажу (транспорту), може укласти з клієнтом договір транспортного експедирування з загальним зобов'язанням щодо організації перевезення вантажу тільки у разі, коли таке зобов'язання своїм конкретним змістом буде повністю відповідати визначеному у ч. 2 п. 1 ст. 929 ЦК України. А саме, укласти від свого імені, або від імені клієнта, договір перевезення вантажу, забезпечити відправку і одержання вантажу, а також виконання інших зобов'язань, пов'язаних з перевезенням. У всіх інших випадках, що не передбачають безпосередні робочі контакти експедитора з клієнтом та перевізником у місцях відправлення і одержання вантажів, їх митного оформлення, не пов'язані з фізичною присутністю експедитора у відповідних пунктах вантажопереробки чи зберігання вантажів, експедитор має виступати як агент клієнта або перевізника вантажу [8, с. 118].

Ми також поділяємо думку Кужко О. С., що з метою запобігання зловживань з боку експедиторів, що полягають у затримках та в нездійсненні розрахунків з третіми особами, залученими експедиторами до виконання своїх зобов'язань за договором транспортного експедирування (ч. 1 ст. 932 ЦК України), на відповідному рівні (нормативним документом Національного

банку України, або у майбутніх правилах здійснення транспортно-експедиторської діяльності) необхідно визначити наступне: «Грошові кошти, перераховані клієнтом за замовлені транспортно-експедиторські послуги, зараховуються на спецрахунок експедитора. Експедитору забороняється витратити кошти з такого спецрахунку на власні потреби. Перерахування коштів зі спецрахунків здійснюється банком на користь так званих інших осіб (ч. 1 ст. 932 ЦК України) лише на підставі поданих експедитором у банк документів, що підтверджують виконання іншою особою відповідних зобов'язань за договором з експедитором.

Сплата послуг експедитора здійснюється з такого спецрахунку за «залишковим» принципом. Тобто, лише після завершення експедитором розрахунків з усіма іншими особами, яких експедитор залучив до виконання своїх зобов'язань перед клієнтом за договором транспортного експедирування» [8, с. 120].

Підсумовуючи викладене можна сказати, що прийняття та впровадження в практику співпраці автоперевізників вантажів та транспортних експедиторів вище наведених пропозицій дозволить досягти: підвищення економічної рентабельності та безпеки перевезення вантажів автотранспортом; знизити надмірно високі і не виправдані ціни ринкового попиту на послуги експедиторів, налагодити ефективну співпрацю між перевізниками та експедиторами тощо.

Використані джерела:

1. Чуев О. Ф., Чуева М. О., Грисюк Ю. С. Співвідношення транспортної та транспортно-експедиторської діяльності: нормативно-правовий та логістичний аспекти. - [Текст з екрану]. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Upsal_2012_9_104%20(2).pdf
2. Про транспортно-експедиторську діяльність: Закон України від 01 липня 2004 року №1955-IV // Відомості Верховної Ради України, 2004. - № 52. - Ст. 562.
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV // Відомості Верховної Ради України, 2003. - № 18-22. - Ст. 144.
4. Саниахметова Н. А. Юридический справочник предпринимателя. Издание пятое, переработанное и дополненное / Н. А. Саниахметова. - Х.: ООО Одиссей, 2003. - 1024 с.
5. Цивільне право України: [Підручник] / Є. О. Харитонов, Н. О. Саниахметова. - К.: Істина, 2003. - 776 с.
6. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України, 2003. - № 40-44. - Ст. 356.
7. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право: Книга четвертая: Договоры о перевозке, буксировке, транспортном экспедирувании и иных услугах в сфере транспорта. / М. И. Брагинский, В. В. Витрянский. - М.: Статут, 2004. - 910 с.
8. Кужко О. С. Представницький характер договору транспортного експедирування / О. С. Кужко // Південноукраїнський правничий часопис, 2007. - № 3. - С. 117-119.

*Фалатюк О. С.,
здобувач ОДУВС
Надійшла до редакції: 13.02.2017*